

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

MOTSHEGANONG/SEETEBOSIGO 2025

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 27.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

KAROLO YA A:	Poko	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Ditlhangwa tsa setso	(25)
KAROLO YA C:	Terama	(25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
LEBOKO LE LE SA TLHAOLWANG – Araba potso e.

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO
Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI KGOTSA DITLHANGWA TSA SETSO) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama tse o di ithutileng.

Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.
Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Karabo ya potso ya tlhamo ya poko e tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.

Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale, mme di nne maleba. ...

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya KAROLO e NNGWE le e NNGWE.
8. Nomora dikarabo tsa gago ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le 40
KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le 55
KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le 55
11. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang le ka mopeleto o o kannweng ke Lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimose tseba le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tlaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. 'Leboko la motse wa Mogwase'	Potso ya tlhamo	10	6
2. 'Ntwa'	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
3. 'Kgosi Ramotshere Moiloa'	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
4. 'Sengalamotse (Exile)'	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tlaolwang: Batlhatlhojwa botlhe ba TSHWANETSE go araba potso e.			
5. 'La diteko'	Dipotso tse dikhutshwane	10	10
ELA TLHOKO: Araba POTSO e le NNGWE YA TLHAMO le POTSO e le NNGWE YA TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Mo KAROLONG YA B le mo KAROLONG YA C araba potso e le NNGWE fela.			
KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO			
PADI: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo pading e o e tshaoletsweng.			
6. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	11
7. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	11
8. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	13
10. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	15
11. <i>Masego</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	15
12. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Potso ya tlhamo	25	17
13. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	17
KGOTSA			
DITLHANGWA TSA SETSO: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse o di tshaoletsweng.			
14. 'Mmutla le Tholo' le 'Kgosi Modisakgomo Molelekwa Mabe'	Potso ya tlhamo	25	19
15. 'Mmapule' le 'Kgosi Molefi K Pilane'	Dipotso tse dikhutshwane	25	19
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
16. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	22
17. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	22
18. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	25
19. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	25

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya TLHAMO e le NNGWE le potso e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Ga o a tshwanela go araba dipotso tse PEDI tsa tlhamo kgotsa dipotso tse PEDI tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlhokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA (✓)
A: Poko (Poko e e tlaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tlaolwang)	5	1	
B: Padi/Ditlhangwa tsa Setso (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	6–15	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	16–19	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramogoshi**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong mangwe a le MANE a a tlaotsweng le go tswa go le le LENGWE le le sa tlaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE le DINGWE di le PEDI go tswa mo mabokong a a tlaotsweng le le sa tlaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa leboko le le sa tlaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso ya leboko le le sa tlaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1: POTSO YA TLHAMO

Buisa nopo ya leboko, mme morago o kwale tlhamo e mo go yona o bontshang fa motse wa Mogwase o itlhaotse ka bontle e bile o kgatlhisa. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

LEBOKO LA MOTSE WA MOGWASE – FS Khunou

- 1 Bagolo ba re ga se motse ke lekeišene,
- 2 Bontle ga re bue, re didimala fela,
- 3 Re bonya fela ka leitlho,
- 4 Re be re sale re itshwara melomo
- 5 Re sale re keleka re iketsa bokelekane.
- 6 Ga ke rate go balabala thata,
- 7 Ke rata fela go latlhela tlhware legonyane,
- 8 Ka terotswana e ya Mogwase e,
- 9 Ka ke se na bopaki jo bo tlang diatla,
- 10 Ke tshwere fela mo go gatlang pitsa.
- 11 O itshwaphile gaufi le dithaba tsa Bakgatla,
- 12 Bakgatla ba ga kgosi Pilane,
- 13 Fa o batla go akola bontle ba ona,
- 14 O o jele nala mo phakeleng,
- 15 Fa o gasakwa ke marang a letsatsi.
- 16 Bangwe ba re ga se motse ke teropo
- 17 Nnake o setse a gana go sala
- 18 Tse dikhunou morago,
- 19 O mpolelela gore ena o ya Mogwase,
- 20 O lapile ka go tlatlala le dikgwa.

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NTWA – G Setlalekgosi

- 1 Ntwa ke nngwe ya bana ba tlholego.
- 2 Bile o e fitlhetse a ba a e tlogela.
- 3 E mmaba e itse go ratela pelo e itebetse,
- 4 E phakelela masea 'pelong tse di lefifi.
- 5 A bo a latlhe matsele go ngapana.
- 6 Diphologolo tsotlhe di lwa di tlhwaafale.
- 7 Sebata le nong ga go pharologanyo epe.
- 8 Botshoswane le bontsi ba a nne ba iteke,
- 9 Botlou ba kgalemele bojang go tlhola bo mela.
- 10 Tshwene le ntšwa ba ilana botlhoko.
- 11 Ramariri le mong wa gagwe ga a mmoife.
- 12 E re o tlaa ja monate go lwe methepha,
- 13 Ya bone ntwā e tsadisa ntsi tlou le penne.
- 14 Dioka tsotlhe tsa diphiri di bipologe,
- 15 Yo o kileng a lalela ka katse le moroko,
- 16 Le yo o beileng sa ka fa teng sebata a tswe.
- 17 Ntwa yona ga o kake wa e bona ke metlatlarietso,
- 18 Mesese e fudugetse kwa maranthateng.
- 19 Ya banna ga ke na sebete ke tshaba go e bona.
- 20 E bonwa ke yo o kileng a tlabana le tau.
- 21 Ya bona ga e kgotlwe go sa twe sepe,
- 22 Kana ke raya ntwā e seng ya botagwa,
- 23 Fa ba tshwaranye basadi ba rwala mabogo,
- 24 Ba lwela go amogana pako le botshelo.

- 2.1 Naya kangkgolo ya leboko le le fa godimo. (2)
- 2.2 Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 4 le mosola wa yona. (2)
- 2.3 Nopola polelo e e nang le sekapuo sa mothofatso mo temaneng ya bobedi o bo o tlhagise gore o se lemogile jang. (2)
- 2.4 Tlhalosa bokao jwa mola 17 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)
- 2.5 Ke thotloetso efe e o e fitlhelang mo lebokong le? (2)

[10]

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

KGOSI RAMOTSHERE MOILOA – LH Mogale

- 1 Ke senatla sa dinatla, seganka sa diganka
- 2 Ka a namoletse Bafurutshe lefatshe
- 3 Lefatshe le batlwa go tsewa ke Maburu
- 4 O pelokgale mminatshwene
- 5 Tshwene ke naiwe makopong ke naiwa marota.
- 6 Ke tlhoka mainamafatshwa mong wa me
- 7 Nka bo ke go tsatsanka ka ona
- 8 Ke go tsatsanka ke go baya dimentlele
- 9 Dilo tsa makgowa ke di go baya magetleng
- 10 O pelokgale mminatshwene
- 11 Tshwene ke naiwe makopong ke naiwa marota.
- 12 Ke tlalwa ke pelo mong wa me fa ke gopola
- 13 Kana o re diretse ka bogatlamelamasisi
- 14 Maburu a batla dipasa mo Bafurutsheng
- 15 Wa gana nang wa banyana gore morafe ga o di tseye
- 16 O pelokgale mminatshwene
- 17 Tshwene ke naiwe makopong ke naiwa marota.
- 18 Ntete ke eme fa mong wa me
- 19 Ka ke sa le mosetsanyana wa makgabejana
- 20 Ka ke tshaba go ya lolololo ba tloga ba nkatlholo
- 21 Re tla nna re go gopola, robala ka kagiso Tshwene
- 22 O pelokgale mminatshwene
- 23 Tshwene ke naiwe makopong ke naiwa marota.

- 3.1 Naya kangkgolo ya leboko le le fa godimo. (2)
- 3.2 Tlhalosa bokao jwa mola 6 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)
- 3.3 Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo bokhutlong jwa temana NNGWE LE NNGWE le gore o e lemogile jang. (2)
- 3.4 Mmoki o tlhagisa maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago. (2)
- 3.5 Ke thotloetso efe e o e fitlhelang mo lebokong le? (2)

[10]

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

SENGALAMOTSE (*Exile*) – FS Khunou

- 1 Khutsanyana wee,
- 2 Bommaago ba teng ba a phela;
- 3 O ba hulere mmogo le setšhaba
- 4 O pheremediwa ke borradithata
- 5 A e re o bona koma tsa basele
- 6 O itse gore gaeno go tlhona
- 7 'Koma di tlhoka batlhabeletsi
- 8 Tla o sekele molato gae, go fele,
- 9 O tloga o go ja pelo le mooko,
- 10 Wa tloga wa kwetoga o sa laela.

- 11 Sengalamotse
- 12 Tlogela bonganalapa
- 13 Kgang ga e re e tshabelwe;
- 14 E tšhotlwa ke monna e thape.
- 15 Se itire mosadi a tshabela pitsa,
- 16 E re le phirima
- 17 A siele lapa la tlala
- 18 A ye go faga ka lonao.

- 19 A e tlaa re jaanong o fisiwa ke letsatsi selemo
- 20 O pal'elwe ke go le rekela mokgele,
- 21 O tsene ka molala-thakadu,
- 22 Kgotsa o etse peolwane, ruri,
- 23 O paoganye le lefatshe?

- 4.1 Leboko le le fa godimo le bua ka ga eng? (2)
- 4.2 Tlhalosa bokao jwa mola 7 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)
- 4.3 Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 17 o bo o neele mosola wa yona. (2)
- 4.4 Nopola mola o o nang le sekapuo go tswa mo temana 2. Bolela gore ke sekapuo sefe? (2)
- 4.5 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[10]**LE**

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

LA DITEKO – AL Ralusi

1	Le fitlhile la diteko,
2	Ke semphete-ke-go-fete,
3	Barutwana ba botsa barutabana,
4	Mabapi le dirutwa tsa bona.
5	Ahaa! Ke nako ya boraboroko,
6	Ba segwa ke mala a masesane,
7	Ga ba itse gore e tlaa ba pota kae,
8	Baitshepi ba e emetse.
9	Ba tlabile lošalaba,
10	Ba tshameka kgwele,
11	Ditshwakga di itswaletse ke go ne di buisang.
12	Masego dikwena-a-madiba.

5.1	Leboko le le bua ka ga eng?	(2)
5.2	Nopola polelo e e nang le poeletsomodumo go tswa mo go temana 1. Bontsha modumopuo o o boelediwanang.	(2)
5.3	Tlhalosa bokao jwa mola 6 jaaka o dirisitswe mo lebokong.	(2)
5.4	Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka.	(2)
5.5	O ithutile eng mo lebokong le?	(2)
		[10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a ithophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a ithophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

PADI

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Tshotlo le kgatelelo tse Motswagauteng a itemogetseng tsona di nnile le ditlamorago tse di sa siamang mo botshelong jwa gagwe. Tshegetsa tlhagiso e ka go kwala tlhamo ya mafoko a a ka nnang 400–450, o ikaegile ka ditiragalo tse di amang Motswagauteng mo pading ya *Leba Seipone*.

[25]**POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO A

Pappie a bofolola keetane e moeka a e filweng ke mosadi kwa polaseng ya ga Mokwepa. A e isa kwa go bo bomogolowe ka boitumelo.

'Kyk, Boetie.'

A bua jalo a bontsha yo mogolo mo go bona. Yo mongwe yo o bodutunyana yo o sephapha, a e phamola. A bula pelwana. Ba fitlhela setshwantsho sa mosadi ka fa letlhakoreng le lengwe, fa ka fa go le lengwe go kwadilwe aterese. Ba kgobokana go bogela setshwantsho le go leka go buisa mokwalo o o kwadilweng. *'Gee hom terug, Koos.'*

A koloi ya mapodisi ga e a tlhaga ka fa? Basimane ba kopela boswadi ba ba busetsa mo dikgetsaneng. Motswagauteng a itatlhela mo go *Koos*. A phamola se e leng sa gagwe.

Moeka a tsoga a huparetse keetane ya gagwe. Le ena a supa mapodisi ka direthe fela jaaka basimane ba bangwe. A ipolelela fa batho ba ba tshwanang le ena e le balealeegi le batlhoiwa mo lefatsheng. Basimane ba basetlha ba tsena mo matlotleng. Le ena a ba sala morago go fitlha mapodisi a ithoboga le go boela kwa koloing ya bona.

Matlotla a teng a ne a tshabega, a tshosa jaaka o ka re ke tempele mošate wa dipoko. Dikatse di ngauga; go lela merubisi le maebarope. Ya nna gona a gopolang safarisutu ya gagwe e a neng a e samile mo lešegeneneng kwa borogong. A bona botoka e le go ikgata motlhala.

Basimane le bona ba kaname mo letlotleng ba goga sekgomaretsi sa bona. Ba ipolaile ka ditshego. A fitlhela mapodisi a ile. A tsaya dipurogwana tsa gagwe le phatsa ya seipone. A e phimola le go iteba mo go yona. A bona lekawana le lentle, le le nko e motopo. Ngwana wa Modimo yo o feletseng. E rile fa a ntsha tlhogo, a kopana le koloi ele ya mapodisi e ema fa pele ga gagwe. A re kgatlhathu, le lepodisi le a le boneng kwa ga Mokwepa. A betsega jaaka o ka re o phamolwa ke setsuatsue kgotsa kgwanyape. A leba gape kwa matlotleng. 20 25

E rile fa a tsena mo letlotleng, maebarope a betsega. A gadima kwa le kwa. A se ka a bona ope, a apola diaparo tsa kwa ga Mokwepa. A boela mo makgaseng a gagwe a a tshwanang le a basimane botlhe ba ba nnang mo matlotleng ka e bile ba tshwana ka mmala le meritshwana. 30

- 7.1 Motswagauteng fa a iphitlhela mo lefelong le a leng mo go lona mo temaneng, o ne a tswa kae? (1)
- 7.2 Lebakalegolo le le dirang gore Motswagauteng a tshabe lepodisi le a le boneng kwa ga Mokwepa ke lefe? (2)
- 7.3 Motswagauteng o amana jang le mosadi yo o mo neileng keetane? (1)
- 7.4 Go ya ka temana, naya dilo di le PEDI tse di neng di dira gore matlotla a tshwantshiwe le tempele ya dipoko. (2)
- 7.5 Motswagauteng o dirile eng kwa matlotleng, se se neng se ka dira gore lepodisi la kwa ga Mokwepa le se mo lemoge? (2)
- 7.6 Ke ka ntlha ya eng fa Motswagauteng a ne a iphitlhela a se na legae? (2)
- 7.7 A go siame gore Motswagauteng a bolelele mapodisi kwa tsotsi e neng e iphitlhile teng? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.8 Seabe sa semelo sa ga Kornei mo tswelatsong ya ditiragalo ke sefe? (2)
- 7.9 Tlhagisa dintlha di le THARO tsa tshobotsi ya ga Motswagauteng. (3)
- 7.10 Tlhagisa lebaka le le dirang gore Motswagauteng a ye kgotlatshekelo. (2)
- 7.11 Fa o ka bo o le mogokgo Robsin, mme o kopiwa go amogela Motswagauteng mo sekolong sa gago morago ga dintwa tsa bosemorafe, a o ne o ka mo amogela? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.12 Seipone se ntse le tshusumetso efe mo botshelong jwa ga Motswagauteng? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.13 Go ya ka wena, a go ne go siame gore Motswagauteng a sotliwe ka dipopego tsa gagwe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[25]

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO**OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Tshotlo le kgatelelo tse Motlalepule a itemogetseng tsona di nnile le ditlamorago tse di sa siamang mo botshelong jwa gagwe. Tshegetsa tlhagiso e ka go kwala tlhamo ya mafoko a a ka nnang 400–450 o ikaegile ka ditiragalo tsa padi ya *Omphile Umphi Modise*.

[25]**POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO B

A di bulela ka bongwe ka bongwe, ga ba ga sala di le pedi; jaanong a ithaya a re o a itse. Ga twe a fese gape. A emela kwa thoko gore namane e tswe, boemong jwa e le nngwe, ga tswa di le pedi. A imelwa ke ditsebe. A tlogela kgoro e butswa, a tabogela namane tse di duleng; fa a tla a thiba e nngwe ya tsona, a bona dipodi di karaganya kwa ntle. A tlogela namane, a tabogela dipodi. Basimane ba re 'Nnyaya, e seng namane dipodi.' Bangwe ba re 'Nnyaya, namane.' A tsielega. Ao, jaanong ba mo ja setshego! Matlhogole! A ya gae a betilwe ke pelo.

5

Ya re go ise go ye kae a tlwaela botshelo jwa Matile; a itse gore fa kgomo e ya kwa tshimong e tshwanetse go potwa ka ntlha efe. Mme bogolo o ne a tsamaya le rraagwemogolo Ofentse, ka a ne a tsofetse bobee, a sa tlhole a itse go tsamaya a sa etelelwa pele ke mosimanyana; gongwe le gongwe kwa monnamogolo o yang gona, a sa tlogele 'itlho la gagwe kwa morago.

10

Ba atisa go tsamaela kwa ga Sekgotsheng, monna wa Lekgoa yo o mpa tona, yo (ka batho ba itse go di bolela) go tweng o ne a sa tlhole a ipona dinao, a sa tlhole a kgona go ipega pitse.

15

E re motshegare monnamogolo a kaname mo moriting wa setlhare, a simolole go tlotlela Modise ka ga lefatshe le o neng a agile mo go lona a ise a tle Matile. Motho wa monnamogolo a bue a ba a omelele legano, fa a gopola Madiba a fatshe leo; fa a gopola matsha a a neng a tletse gotlhe e bile a le mo tlhoeng ya thaba, e re mo mosong wa 'tsatsi la Dikgakologo, mouwane o thibe mo thabeng jaaka pula ya medupe; fa a tla gopola 'tlhare tsa megokare tse di neng di medile mo lobopong lwa melapo e e neng e fologa kwa thabeng, e le matsoketsoke, e ne e kete o ka rwala thoto ya gagwe a boela Madibeng. Ka nako ya meriti, fa megokare e dira meriti e e welang mo metsing a melapo e ne e kete namane tse ditona, bokwena ba arametse letsatsi, ba gakgametse gore di tlaa butswa leng, go tsholwe.

20

25

Ya re letsatsi lengwe ba ntse ba bua ka ga dinonyane, Modise a bona tlhomedi e beile tantanyane mangole. A botsa rraagwemogolo gore ke eng tlhomedi e ratile go kgerisa dinonyane tse dingwe. A gakgamala a utlwa rraagwemogolo a re: 'Motlhanka o bolaisa kgosi setšhaba.'

- 9.1 Modise o goletse kwa kae? (1)
- 9.2 Lebakalegolo le le dirileng gore Modise a bo a goletse kwa lefelong le o le kaileng mo go 9.1 ke lefe? (2)
- 9.3 Monnamogolo Ofentse o amana jang le Modise? (1)
- 9.4 Go ya ka temana, naya dintlha di le THARO tse di neng di dira gore monnamogolo Ofentse a eletse go boela Madibeng. (3)
- 9.5 Ke ka ntlha ya eng fa MmaMosidi a ne a lobetse rraMosidi ka ngwana wa gagwe pele ga lenyalo? (2)
- 9.6 A go siame go tsholelana diphiri le le banyalani? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 9.7 Tlhalosa gore ke ka goreng basimane ba Matile ba ne ba ile go tsaya lefetlho kwa Maikutlwane? (2)
- 9.8 Tlhagisa dintlha di le PEDI tsa tshobotsi ya ga RraModise. (2)
- 9.9 Tiragalokgolo e e bakileng gore MmaMosidi a ubugelwe ke bolwetse ke efe? (2)
- 9.10 Semelo sa monnamogolo Ofentse se nnile le seabe sefe mo tsweletsong ya ditiragalo? (2)
- 9.11 Fa o ka bo o le mogokgo Madolo mo nakong ya jaanong, barutwana ba tshabela kwa letsheng ka nako ya dithuto o ne o tlaa ba otlhaya jang? (2)
- 9.12 Omphile Umphi Modise o na le tshusumetso efe mo botshelong jwa gago? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 9.13 Go ya ka wena, a go ne go siame gore mosimane wa tedu tsa katse a dumele go diriswa molato wa go betelela? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[25]

POTSO 10: POTSO YA TLHAMO**MASEGO – G Mokae**

Tshotlo le kgatelelo tse Masego a itemogetseng tsona di nnile le ditlamorago tse di sa siamang mo botshelong jwa gagwe. Tshegetsa tlhagiso e ka go kwala tlhamo ya mafoko a a ka nnang 400–450 o ikaegile ka ditiragalo tse di amang Masego mo pading ya Masego.

[25]**POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MASEGO – G Mokae**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO C

'Ga o gapeletsege go re bolelela, Masego; fa e le gore go dira jalo go go tsosetsa megopolo e e botlhoko.' Sol a mo solofetsa ka kutlwelobotlhoko 'Re itse ka foo ba dirang ka teng, mme ga go thata go akanya seo ba ka bong ba go se dirile.'

'Ke a leboga rre Lazar.' A araba, a gapilwe maikutlo ke molemo wa gagwe. 'Ke tlaa tlhaola tse di botlhokotlhoko, mme ke se di lo bolelele ...'

5

'Ba nkisitse kwa phaposing e e mo fulurung ya borobongwe mo kagong ya mapodisi e e telele.' 'Waar kamer, phaposi eo e bidiwa jalo ...'

'Phaposi ya boammaaruri ... Koo ba dirisang mekgwa yotlhe, e e amogeleseng le e e bosula, go ntsha nnete mo batshwarweng ... Bangwe ba batshwarwa ba feletse ba buile maaka ao ba lemogang gore mapodisi a batla ba a bue gore fela tshotlego ya bona mo matsogong a mapodisi a a pelodithata e fele,' rre Lazar a tlaleletsa ka botlhoko.

10

Masego a dumelana le ena ka tlhogo, mme a sosobanya phatlha fa dipompo tsa mogopolo wa tshotlego e e neng e sa le metsi di bulega.

'A o bona dipatsopato tse dikhibidu tse di mo loboteng tse?' Lepodisi lengwe la botsa mosetsana yo o neng a tshogile thata, a roromela.

15

'Ga se pente.' A tlhalosa go sa tlhokafale, go le mo pepeneneng.

'Ke madi a bagolegwa bao ba neng ba sa batle go nna baagi ba maikarabelo ba setšhaba!' mokaulengwe wa gagwe yo o neng a nyoretswe thata go tsholola madi a tlaleletsa. 'Dintšwa tsa makomonisi tseo di neng di batla go menola puso!'

Masego a ikhupetsa matlho fa a bona gore ke eng se a se gatileng ka phoso mo fulurung ya phaposi; leino le sa ntse le swefaditswe ke namana le madi a mašwa, gongwe e se kgale le ntshitswe mo ganong la mongwe wa batshwarwa.

20

A tsidifala madi.

Mme ditshololamadi tsa tshega ka bobé ...

'Go lekane, ngwanaka,' rre Lazar a mo gomotsa. 'Go lekane,' a boeletsa.

25

'Jaanong re tlhaloganya kgalefo ya gago fa o ne o fitlha kwano go tswa teng.' A mo itsise.

Cathy a dumelana le ena. 'O ne o tshwanetse go galefa Masego,' a tlaleletsa fa a mo tshela mogodungwana mo koping, mme a mo naya sukiri le mašwi go itshelela.

- 11.1 Masego o utlwisitswe botlhoko kwa kae? (1)
- 11.2 Lebakalegolo le le dirileng gore Masego a bo a utlwile botlhoko jaana, ke lefe? (2)
- 11.3 Cathy o amana jang le Sol? (1)
- 11.4 Naya dintlha di le PEDI tse go ya ka temana Masego a di boleletseng ba ga Lazar gone a re ga di botlhokotlhoko. (2)
- 11.5 Ke ka ntlha ya eng fa MmaSontaga a ne a nna le Goabaone kwa ga gagwe? (2)
- 11.6 A go siame gore Masego a tshela le ba ga Lazar ka mo ntlong, ba mo tshwarele sephiri ka ga go iletswa ga bona? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 11.7 Seabe sa semelo sa ga Nomhle mo tswelatsong ya ditiragalo ke sefe? (2)
- 11.8 Tlhagisa dintlha di le THARO tsa tshobotsi ya ga Masego fa a le kwa sekolong. (3)
- 11.9 Tlhagisa dintlha di le PEDI tse di utlwisitseng Masego botlhoko ka loso lwa ga Vusi. (2)
- 11.10 Ke tiragalo efe e e bakileng gore rre Kgabo Motsepe a tshwarwe? (2)
- 11.11 Katlego ya ga Sello e na le tshusumetso efe mo botshelong jwa gago? (2)
- 11.12 Fa o ka bo o le mogokgo Selamolela, Masego a go begela ka kotsi e e mo wetseng, o ne o ka dira eng? (2)
- 11.13 A go siame gore barutwana ba nne kwa morago mo beseng ntle le tlhokomelo ya barutabana?
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [25]**

- 13.5 Ke ka ntlha ya eng fa Baagileng a ne a lobetse Palesa gore o ratana le Mmathapelo? (2)
- 13.6 A go siame gore Malebotsa Mogorosi a bolelele Mmathapelo kwa Baagileng a ileng gona, ntswa a ne a mo lobetse? (2)
- 13.7 Seabe sa semelo sa ga Kgori mo tswelatsong ya ditiragalo ke sefe? (2)
- 13.8 Tlhagisa dintlha di le THARO tsa tshobotsi ya ga *Bra Boots*. (3)
- 13.9 Ke tiragalo efe e e bakileng gore Matsetseleko a tloge kwa Kgaladi a ye kwa Dikhudung? (2)
- 13.10 Tiragalo ya go tshwarwa ga ga Matsetseleko e nnile le seabe sefe mo go mmusetseng kwa gae? (2)
- 13.11 Fa o ka bo o le Palesa o iphitlhela o tsieditswe ke motlhatlheledi Baagileng ka tsa marato o ne o tlaa dira eng? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 13.12 Tilodi Aphone o nnile le tshusumetso efe mo botshelong ba ga Mmathapelo le Palesa? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 13.13 Go ya ka wena, a go siame gore kgosi a romele Baagileng go mo emela kwa dikgaisanong tsa morwadie ntswa a na le banna ba lekgotla ba a ka ba romang? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[25]**KGOTSA**

DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 14: POTSO YA TLHAMO**DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe**

- 'Mmutla le Tholo' – CLS Thobega le G Litheko
- 'Kgosi Modisakgomo Molelekwa Mabe' – FM Lesele

Sekaseka naane ya 'Mmutla le Tholo' le leboko la ga 'Kgosi Modisakgomo Molelekwa Mabe' mme o supe ka moo mokwadi a atlegileng ka teng go bontsha gore motho a se nyadiwe ka ntlha ya seemo se sennye sa gagwe ntswa go na le sengwe se a ka tlotlwang ka ntlha ya sona. Boleele ba tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe****NAANE: 'MMAPULE' – BP Lekome**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO E

Ga twe e rile bogologolo ga bo go na le mosetsana yo o neng a se na boitumelo, leina la gagwe e ne e le Mmapule. Rraagwe Mmapule o ne a nyala mosadi wa motlholagadi yo o neng a na le bana ba basetsana ba le babedi ka mosadi wa gagwe a ne a iketse badimong. Mmaagwe Mmapule yo e seng wa madi o ne a mo tlhoile ka sa ntšwa le katse. Sengwe le sengwe se sentle se ne se tshwanetse bana ba gagwe ba madi. 5
Dikakanyo tse dintle, lerato, diaparo tse dintle, ditlhako le tse dingwe e ne e le tsa bana ba gagwe. Mmapule ena e le yo o dirang motshegare otlhe a le esi, go se yo o mo tlang thuso. Mmapule o ne a le montle thata le fa a ne a apara maleka. Bomogoloe ba ne ba apara bontle fela ba ne ba sa atamele Mmapule ka bontle.

Ka letsatsi lengwe Mmapule o ne a bona mesese ya ditlobelelo e mešwa e tsena kwa ntlong ya gaabo. Mmapule ga a ka a itena go botsa gore wa gagwe o kae gonne o ne a itse gore ena ga a rekelwa sepe. Bana ba ga mmaagwe Mmapule yo e seng wa madi ba ne ba ya moletlong kwa kgosing gonne morwa kgosi a ne a tshwanetse go itlhophela mosadi go tswa mo makgarebeng. 10

Mmaagwe Mmapule yo e seng wa madi o ne a raya Mmapule a re: 'Wena o tlaa sala o tlhatswa dijana, o phepafatse ntlo, mme pele ga moo, o tshwanetse go thusa bana ba me gore ba nne bantle.' 15

Fa ba fetsa go tsamaya, ba ne ba tlogela Mmapule mo ntlong a ntse a dira, ka Mmapule a ne a eleditse go ya moletlong o ka le ena a ne a rata go nyalwa ke kgosi, o ne a sala

a lela sa ga Ragele ka ntlha ya kutlobotlhoko. Katse ya ga Mmapule e ne e ntse e mo lebile ka kutlobotlhoko mme ya tswa lefoko ya re: 'Se lele go tlaa siama.' Ka ponyo ya leitlho Mmapule o ne a bona mosadimogolo mo lefaufaung mme ena a mo raya a re: 'O se utlwe botlhoko Mmapule gonne le wena o tla ya moletlong gompieno.' Mmapule o ne a araba ka gore: 'A ke tlaa ya moletlong ka maleka a ke a tsweleng a. Batlhanka ba kwa kgosing ba tlaa nkoba.' Mosadimogolo o ne a mo araba ka gore: 'O tlele go gaisa makgarebe otlhe a a kwa moletlong.' Ka nako e, mosadimogolo o ne a tshwere thobanyana ya gagwe mme a e akga mo moweng mme Mmapule a iphitlhela a le mabonomantle. 20 25

- 15.1 Mmapule o amana jang le bana ba mosadi wa motlholagadi? (1)
- 15.2 Go ya ka temana, naya dintlha di le PEDI tse di neng di supa fa Mmapule a ne a sa tsholega sentle. (2)
- 15.3 Ke ka ntlha ya eng fa mmaagwe Mmapule a ne a mo iletsa go ya moletlong? (2)
- 15.4 A go siame gore ditiro tsotlhe tsa lelapa di lebagane ngwana a le mongwe mo lelapeng? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 15.5 Seabe sa semelo sa ga Mosadimogolo ke sefe mo tsweletsong ya ditiragalo? (2)
- 15.6 Naane e, e go susumeditse jang mo botshelong? (2)
- 15.7 Go ya ka wena, fa o ne o ilebitswe go ya moletlong o se na diaparo, o bo o neelwa tse dintle, o ne o ka dira eng? (2)

LE

Buisa leboko le le latelang, mme morago o arabe dipotso tse di fa tlase.

NOPOLO F

KGOSI MOLEFI K PILANE – MOM Seboni le EP Lekhela

- 1 O tlogeletswe motse ke mogolowe,
- 2 Ke mogolowe ke Pilane a Pheto
- 3 O disitse sope la ga mmaagwe
- 4 Lesope la ga Seingwaeng a Lekanyane.
- 5 Molefi feela motse matlakala
- 6 O kate mesima o e hupelele,
- 7 Le matlapa a thujwe a a re kgopa
- 8 A lala a re ribolola menwana,
- 9 Fa re ya go botšhela ka kwa Kgosing.
- 10 Batla matimela Morena Molefi,
- 11 Matimela a batho o a gorose,
- 12 O etse dikgomo o tswa go di batla,
- 13 O ba fophole ka ditelekerafa.
- 14 Ba bangwe ba utlwala ka kwa Dikapa,
- 15 Ba bangwe ba utlwala kwa Natala,
- 16 Ba na le Dikobe ngwana wa ga Nthite,
- 17 Bontsi jwa bona ke boJohannese,
- 18 Bangwe banna ba tlogetse batsadi,
- 19 Basadi le bana ba keta botsofe,
- 20 Ba letsa borraabo mogolwane,
- 21 Ga ba a apara ba itshopere fela.

- 15.8 Mofuta wa poko ke ofe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 15.9 Leina la mmaagwe mmokiwa ke mang? (1)
- 15.10 Neela lefelo le le LENGWE le go tweng morafe wa ga Kgosi Pilane o timeletse kwa go lona. (1)
- 15.11 Mmoki o eletsa fa Kgosi Molefi K Pilane a ka dira eng tota mo motseng wa gagwe? (2)
- 15.12 Naya ponagalo ya poko e e mo meleng 1 le 2 o bo o bolele gore o e lemogile jang. (2)
- 15.13 Tlhalosa mola 6 go ya ka diteng tsa leboko. (2)
- 15.14 Neela tiragalo go tswa mo naaneng ya Mmapule kgotsa leboko la ga Kgosi Molefi K Pilane e e tlhalosang seane se se reng 'kgobokgobo e a ikgobokanyetsa, fa phatlhaphatlha e iphatlhalaletsa'. (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a ithophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a ithophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 16: POTSO YA TLHAMO**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Bopelotshetlha bo faposa batho mo go se ba tshwanetseng go se dira, mme ka ntlha ya se, batho bangwe ba lathegelwe. Tshegetsa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa terama ya *Matsapa di a Tsaya Kae*. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO G

RAMOOPAMPA:	(O bula lebatl)	
	Ahee! Ke ka le thusa?	
KONTI:	Ee rra, re tlile mo go wena.	
	(Ramoopampa o a ba bulela, ba a tsena)	
RAMOOPAMPA:	Ee, lo reng lo tsamaya masigo jaana?	5
KONTI:	Rra, e re go re bona re le fano, re mo mathateng.	
RAMOOPAMPA:	(O a gakgamala)	
	Mathata! Mathata a eng?	
KONTI:	Re tlisitse molato.	
RAMOOPAMPA:	Molato! Molato wa eng?	10
KONTI:	Ngwana yo o mmonang yo, ke ngwanake, o lomilwe ke ntšwa ya gago mo maragong.	
RAMOOPAMPA:	Ntšwa? E mo loma leng?	
MMAUWANE:	Ke ne ke mo romile kwa Naledi mo maitseboeng. O tlhaga a lomilwe ke ntšwa.	15
RAMOOPAMPA:	Bagaetsho, ga ke tlhaloganye. Ga le bue nnete.	
MMAUWANE:	Ke nnete e e se nang bana ba phefo.	

RAMOOPAMPA:	Mosetsana yo, ke mmone maitseboanyana a eme dikgato di se kae go tloga fa lobotaneng lwa me. Pula e le fa e ntse e sarasara, mosimane mongwe yo o nnang mo mmileng o, o ne a mo okame, a mo ngaparetse jaaka borekhu bo ka ngaparela motho diatla. Ka nako e ke neng ke batla go bofolola dintšwa, mosetsana yo, le lekau la gagwe, ba ne ba nkgoreletsa. Fa letlatlana le tshwara, ke ne ka tlhola gore a ga go ope gaufi le lebotana, go ne go se ope, ke ka moo ke ileng ka di bofolola. A ga go jalo mosetsana?	20
SEPONONO:	(A diga sefatlhego go sela dibi le mororo go se dikgomo mo Porotiya.)	25

- 17.1 Mmuisano o o mo nopolong ya G o diragalela kwa kae? (1)
- 17.2 Mmuisano o o mo nopolong ya G, o tlhodilwe ke eng? (1)
- 17.3 Naya dilo di le PEDI tse Ramoopampa a di boleletseng batsadi ba ga Seponono ka ga mosimane yo a neng a na le ena fa a tlaa longwa ke ntšwa. (2)
- 17.4 Go diga tlhogo ga ga Seponono go senola semelo sefe ka ena? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.5 Naya dikarabo di le THARO tse Mokhonto a di neileng Ramoopampa fa a mo fitlhela mo segotlong sa gagwe. (3)
- 17.6 Go ya ka wena, fa o ne o nna fa ntleng e e fa sekhutlwaneng mme o tshwenngwa ke batho, o ne o ka dira eng? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.7 O ithutile eng go tswa mo go modiragatsi Mkhonto? (2)

LE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO H

NOBUTLHE:	(O emisa ditsebe.)	
	Thuso! Ke thuso ya eng e ke ka lo thusang ka yona?	
NNANIKI:	Re batla mmelegi.	
NOBUTLHE:	Mmelegi! Lo mmatlela ngwana yo o kana kang?	
NNANIKI:	Ba bararo. Yo mogolo o na le di le thataro. Wa bobedi di le tharo. Wa boraro ke mmatswale.	5
NOBUTLHE:	Motho yo le mmatlang o tshwanetse go tlhokomela ngwana wa dingwaga di le tharo fela. Ba bangwe ba ba setseng ba tlaa itlhokomela.	
NNANIKI:	Bana ba rona ba tlhola le mmatswale. Mmatswale ke motho yo o tshwenngwang ke malwetsinyana a a sa reng sepe.	10
MOREMI:	Tota re mmatlela gore a tle go dula le mme. Bana o tlaa tlhola le bona, fa sekolo se tswa, re a ba tsaya. Mmatswale o kwa ga gagwe, jaanong ke bona go se botlhale gore a dule a le esi. Bokgaitadiake botlhe ba kwa malapeng a bona.	15

NOBUTLHE:	Nnyaya, ke a utlwa. Motho yo le mmatlang, a nne yo o kana kang?	
MOREMI:	E nne motho yo o nang le maikarabelo. E nne motho yo o tswang kgakajana.	
NOBUTLHE:	Yo ke mo itseng ke ngwana wa ga rakgadi. O nna kwa Swatsing. O setse a fetile dingwaga di le masome a le mabedi le metso e le metlhano.	20

- 17.8 Mogatsa Moremi ke mang? (1)
- 17.9 Ke goreng mmaagwe Moremi a akarediwa mo baneng ba ba tlhokomelwang? (2)
- 17.10 Go buiwa ka ga mang fa go twe ngwana 'wa boraro'? (1)
- 17.11 Go ya ka nopollo modiri yo o neng a tlhoka go thapiwa o ne a tshwanetse go nna le ditlhokego dife di le PEDI? (2)
- 17.12 Go nna teng ga ga Nobutlhe go nnile le seabe sefe mo tsweletsong ya teramakhutshwe e? (2)
- 17.13 A maitsholo a ga Moremi a nyalana le setlhogo sa 'Batho ga ba Tshwane'? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.14 A go siame gore Nomalanga a nne kgatlhanong le go direla Matlhare ka e le mooki? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[25]

POTSO 18: POTSO YA TLHAMO**GA SE LORATO – MJ Magasa**

Bopelotshetlha bo faposa batho mo go se ba tshwanetseng go se dira, mme ka ntlha ya se, batho bangwe ba latlhegelwe. Tshegetsa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa terama ya *Ga se Lorato*. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400-450.

[25]**POTSO 19: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****GA SE LORATO – MJ Magasa**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO I

MOTSAMAI:	O a itse gore re setse re huma! Le madi a ba neng ba a nkadimile kwa tirong ba setse ba fetsa go a goga.	
SUZAN:	Fela go phoso e le nngwe fela ka wena.	
MOTSAMAI:	(<i>Ka makalo.</i>) Wa re phoso! Ya eng jaanong? Ke raya ka ke tsamaisitse kgwebo sentle.	5
SUZAN:	(<i>Ka maikgantso.</i>) O itebatsa tsholofetso ya gago. Re dumelane gore fa kgwebo e gola o tshwanetse go tlogela tiro.	10
MOTSAMAI:	(<i>Ka go inanatha.</i>) Ee, foo re dumelane mme ...	
SUZAN:	(<i>Ka bogale</i>) Mme ke eng jaanong? Go pala fa kae? A nna ke go kgobokanyetse madi?	15
MOTSAMAI:	Ke raya gore kwa gae le kwa tirong ba ka se dumele ka pele. Nte ke wetse ngwaga o fela.	
SUZAN:	O dire o fetse. (<i>Mo phirimaneng, Suzan o bua le morwae Sentebaleng. O buela kwa tlase ka go seba. O bua jaaka motho e kete ga a itse sepe ka lelapa la ga Motsamai.</i>)	20
	Ngwanaka, o bule matlho, kana botshelo bo bokete. O a bona bomonao ba bannye, jaanong ke lo leketse botshelo ka go lo agela lebenkele. Gore fa ke swa lo ise lo dire lo sale lo bona sa go lo ruta. Kana rre yo lo mmonang yo ga se gore a ka lo siamela go le kalo. Motho ga a itsiwe e se naga.	25
SENTEBALENG:	(<i>Ka Boitumelo.</i>) Ke a go utlwa mma. Go raya gore ke se ke ka itebala. Nnaare ene rre yo ke wa kwa kae? A le gona ga a na motse?	

19.1 Mmuisano o o mo NOPOLO I, o diragalela kwa kae? (1)

19.2 Ngangisano ya ga Suzan le Motsamai mo NOPOLO I e tlhodilwe ke eng? (1)

- 19.3 Naya dilo di le THARO tse Suzan a neng a sebela Sentebaleng go di dira. (3)
- 19.4 Mafoko a ga Sentebaleng a a reng 'naare ena rre yo ke wa kwa kae', a senola semelo sefe ka ena? Tshegetsatsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.5 Ke dilo dife tse PEDI tse Motsamai a di diretseng Gladys? (2)
- 19.6 Go ya ka wena, fa o ka bo o le Gadifele mme o sotlwa ke monna, o ne o ka dira eng? Tshegetsatsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.7 O ithutile eng go tswa mo go modiragatsi Lesego? (2)

LE

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO J

GADIFELE:	(Ka khutsafalo.) Dumelang ba ga rre Selapo, rona re a be re ntse re lela. Re tlaa be re lapise batho.	
MANTSHO:	(Ka bopelotlhomogi.) Nnyaya, mme Gadifele, o ka se re lapise. Kana re tshela tsona tseo. Botshelo ga re bo tshela ka go tshwana. Jaaka lokwalo lwa Modimo lo bolela, re tshwanetse go utlwelana botlhoko gonne go sego ba ba kutlwelobotlhoko gonne ba tlaa utlwelwa botlhoko.	5
SELAPO:	(Le ena ka bopelotlhomogi.) Jaanong e le gore mathata gape ke afe?	10
GADIFELE:	(O seka dikeledi, o a sunetsasunetsa.) E santse e le monna yole.	
SELAPO:	(Ka go Makala.) A ga a ise a buse mogopolo? O tota a le setlhogo tota, fa e le gore ga a tlhomogele bana pelo. Le fa gona banna re tshwana, e seng jaana.	15
GADIFELE:	(Ba a hutsafala.) Nnyaya, rre Selapo. Banna botlhe ga ba nna jalo, ke fa wena ga o dire jalo.	
MANTSHO:	A gona ga a ke a tla fa lapeng?	
GADIFELE:	O a tshokane a tsile. Jaaka mosong ona re mmone a tsena. E rile re mmotsa gore o tswa kae, a itlhatlhela ka dinko tsa rona a re bolelela fa re tletse lenyatso, nna le banake. A re bontsha fa e le lapa la gagwe, a sa tshwanela go botswa gore o tswa kae. O ne a bonala a tla a humanegile.	20

- 19.8 Mogatsa Motsamai ke mang? (1)
- 19.9 Ke goreng Mantsho a re Gadifele a ka se mo lapise? (2)
- 19.10 Go buiwa ka ga mang fa go twe 'a ga a ise a buse mogopolo'? (1)

- 19.11 Go ya ka nopo, Gadifele o senola maikutlo afe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.12 Seabe sa semelo sa ga Gadifele ke sefe mo tswelatsong ya ditiragalo? (2)
- 19.13 A maitsholo a ga Motsamai a nyalana le setlhogo sa terama ya *Ga se Lorato*? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.14 A go siame gore morutabana Diemeng a bo a thusitse bana ba ga Motsamai ntswa ba na le rraabona? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOB: 80